

Resumé

Rumunský jazyk představuje téměř dokonalý případ jazyka, který byl původně užíván v komplexním národním celku, který byl však rozdělen a vývoj jazyka v obou zemích nabral odlišný vývoj. Co se týče Rumunska, hlavně v 16-17. století a poté v 19. století rumunština prošla přirozeným vývojem, který jako i v dalších evropských zemích byl spojen se vznikem států a národního sebeuvědomění.

Co se týče Besarábie, vývoj rumunského jazyka začal směřovat značně odlišným směrem od vývoje v sousedním Rumunsku od doby, kdy území mezi řekami Prut a Nistru bylo připojeno k ruskému impériu. V tomto období, v letech 1812 – 1918, rumunský jazyk postupně ztrácel svoji pozici v Besarábii. Rumunština zmizela ze škol, úřadů, poté i z kostelů, po jednom století ruské okupace se v celé Besarábii vydalo jen několik set rumunsky psaných knih, šlo především o náboženskou literaturu. To samé platilo i pro tisk. Dalším citelným zásahem bylo zavedení ruské azbuky v Besarábii. Naprostá většina rumunsky píšících autorů musela „překročit“ Prut a psát v Jasech nebo v Bukurešti. Mezi tyto autory například patřili Alecu Russo, Alexandru Donici, Constantin Stamati, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Zamfir Ralli-Arbore, Victor Crăsescu a Constantin Stere.

Carská politika měla za cíl porušit porobené národy, Besarábie nebyla výjimkou. Od poloviny 19. století byla většina besarabských statkářů porušena, ruské impérium dále zesílilo rusifikaci měšťanů – řemeslníků, obchodníků, učitelů a církevních hodnostářů. V této situaci se z rumunského jazyka v Besarábii uchovával pouze jazyk mluvený, a to hlavně díky vesničanům, kterých byla v Besarábii většina. Na vesnicích nemohla proběhnout masivní rusifikace kvůli absenci ruských škol, ruských médií a literatury. Jazyk, který se na vesnicích zachoval, byl archaický a bez neologismů. Postupem času však začal přibírat rusismy.

V roce 1917 v Kišiněvě byla založena Národní strana moldavská (Partidul Național Moldovenesc), která o rok později hrála unikátní roli v historii země - sestavila první demokratický parlament v Besarábii. V roce 1923 většina rolníků se těšila z agrární reformy, avšak co se týče duchovní podstaty, mnohem více lidí se radovalo z návratu mateřského jazyka do úřadů, škol, médií – do všech oblastí života. Na konci 30. let 20. století se dalo mluvit o jakési synchronizaci besarabských Rumunů s Rumuny za Prutem nejen v oblasti jazyka, ale i kultury a národního sebeuvědomění. Tento integrační proces byl brutálně přerušen v létě roku 1940, kdy SSSR podle paktu Molotov-Ribbentrop obsadila Besarábii.

Od roku 1941 komunistický režim, který byl ovládán z Moskvy, upevňoval svoji moc skrze deportace intelektuálů, bohatých rolníků a kněží. Další odpor byl odražen i díky hladomoru v letech 1946-1947, poté proběhla násilná kolektivizace majetku, transfery Besarábců do dolů na Ukrajině a v Rusku. Podle posledních odhadů z roku 2011, které vydala Speciální komise pro vyšetřování zločinů komunismu, v letech 1940-1941 a 1944-1956 bylo zavražděno 300 000 Besarábců, obdobný počet jich byl deportován na Sibiř a dalších částí SSSR. Dále kolem 450 000 Besarábců uprchlo ze země přes řeku Prut.

Tak jako v jiných zemích, Moskva začala i v Besarábii rychle uplatňovat svoji národnostní politiku a začala přestěhovávat do moldavské SSR jiná sovětská etnika. Došlo tak k poklesu etnický rumunské populace, a hlavně k potírání jejich práv, kultury a duševního vědomí. Co se týče jazyka, Moskva již od roku 1941 protlačovala „moldavský jazyk odlišný od jazyka rumunského“. V tom samém roce latinské písmo nahradila ruská azbuka. Média, školství a úřady začaly používat jazyk primitivní, vytvořený z moldavských nářečí z oblasti Transnistrie. Až po smrti Stalina v roce 1953 se začala uplatňovat taktika postupných krůčků přibližování se k rumunštině z druhé strany Prutu, avšak zásadní změny se neuskutečnily. Přesto od 60. let 20. století byla situace kolem jazyka lepší nežli za časů carského Ruska.

Velký posun k zpět k rumunskému jazyku nastal v letech 1988-1989, kdy velkou roli hráli novináři a noviny. V tomto období vyšlo přibližně 800 tištěných článků vyzývajících k návratu k latinské abecedě. V roce 1994 se k moci dostali „Agrárníci“, tedy komunisté v nových kabátech. Ti zavrhlí hymnu Deșteaptă-te, române! (Probud' se, Rumune!) a ustanovili hymnu novou, Limba noastră (Náš jazyk). Navíc v Ústavě se vrátili o krok zpět, kdy jazyk určili jako moldavský (od 1989 do 1994 byl státním jazykem jazyk moldavský totožný s jazykem rumunským).

V posledním desetiletí byla otázka jazyka opět žhavým tématem v Moldavsku. Na jedné straně stojí proti-rumunská, komunisty podporovaná část obyvatel proti nemalé části populace, která se mimo jiné ve sčítání lidu v roce 2004 označila jako „Rumuni“ (30 % populace Moldavska se takto označila). Slovy profesorky Eugeniei Bojogy: „Rumunština v Besarábii je utrpením bez konce.“